РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. д-р ІВАН ОГІЄНКО*

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ*: В ЕВРОПІ 8 ЗЛ., ПОЗА ЕВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО. ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕДПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК V. **ЖОВКВА. ЧЕРВЕНЬ 1937 РОКУ** **ЧИСЛО 6 (54).**

Письменник і рідна мова.

Як збагачувати свою мову.

Дозвольте, Високошановний Пане Професоре, побажати Вам щораз нових успіхів у праці. Розрухати людей, вчинити те, щоб ідея одности літературної мови прийнялася, перейшла дорогу в умах, стала ділом необхідним, — велика справді заслуга!

...Щодо мови „Шестикрильця“, виправленої аж до останньої точки в другім виданні, то справді це була праця, коли прийняти на увагу новий правопис, дизорієнтацію, вагання між русизмами й полонізмами, старі мовні гріхи...

Я мову фанатично люблю, вона — моя здобич, моя хода на скляну гору по неї, королівну. Я кожну чічку-слово в пальцях до сонця держу, молюся до чистоти її!

Але в мене були особисті удари, — я не писала якийсь час, а коли прийшла між люди з „Шестикрильцем“, показалися мовні анахронізми. Не була б я, щоб це легким серцем пропустити, знехтувати, — і от історія, яку знаєте.

Вам усім, що їх голубила мова України, це не буде ясне, — кожний дістав свою мову даром. Мені, вирослій у Кракові, що про „Дѣло“ думала, що це перський часопис, мені, що вчилася не з окруження, а тільки й виключно з літератури, що спала зо словарем Желехівського під подушкою, щоб вивчити кожного ранку 30 слів, мені, веденій Стефаником за руку крізь твори Франка, — мені було важко засвоїти рідну мову з її музичними ціхами. Тому я інша, тому я назавжди мушу остатись „своя власна“, хочби й гороїжилися наші критики!

Та в ній, у цій мові, яка вона є, дише народня пісня, нею я начитувалась, кинувши об землю словарі, завдяки безсмертному Франкові.

Чи не забагато я Вам пишу про себе? Тоді вибачте. Але ж мова! Серце палає, коли думаю про неї живу, щораз нову, вищу формами, чарівнішу змістом!

Львів, 24. 4. 1927. Катря Гриневичева.

Високодостойна Пані Добродійко!

Ваше цінне оповідання-поема „Шестикрилець“ у другім виданні так сильно виправлене в мові, що це відразу кидається в вічі кожному, хто слідкує за розвитком нашої літературної мови. Уважаю це явище за високо додатнє й небуденне, що я й підкреслив був у своєму листі до Вас. На всякі мовні вказівки автори часто реагують тим, що рвуть свої стосунки з „Рідною Мовою“, демонстраційно зрікаються від передплати, а потім анонімово й безсоромно виступають проти її редактора, глумлячи його честь та добре ім'я. Нема найбруднішого болота, яким би не кинуто в мене за останні п'ять літ тільки за те, що я

нашим „письменникам“ та „поетам“ відважуюсь говорити мовну правду в очі.

Ви чи не перша зо старих, що публично на ділі визнали конечність ідеї одности літературної мови. А визнавши — попильнували зараз таки мовно переробити найкращий свій твір. Нехай же це стане плідним прикладом для всіх наших письменників, що ще не тільки пишуть місцевими мовами (не народніми місцевими, але місцевими воляпюками) й боронять власне їх.

„Кожний дістав свою мову даром“, — пишете Ви мені, і це є наша найбільша трагедія. У нас ніхто не хоче „здобути“ мову свою. Кожний письменник уважає, ніби він найкраще знає мову свою й не вчившись. Всі покладаються на знання мови тільки своєї околиці, а вираз: „У нас так говорять“ ще й досі — найсильніший доказ. Один „поет“ із Франції, лаючи мене в листі своїм на всі заставки, виставляє мені, як найбільший доказ: „Мої покійні бабуня так говорили“! А коли я відписав, що „мої покійні бабуня“ говорили йнакше, і що я свою бабуню не вважаю гіршою від його, чоловік остовпів і замислився... Лицеміри, — поважаєте мову власних бабунь, але забуваєте про мову 40 мільйонового народу!

Поет чи письменник мусить ціле життя своє йти „на скляну гору по мову, королівну“. Мусить „кожну чічку-слово в пальцях до сонця держати, молитися до чистоти її“. Мусить мовно горіти, шукаючи її „живу, щораз нову, вищу формами, чарівнішу змістом“. Одним словом, — мусить ціле життя пильно навчатися мови, пізнавати її в її правдивій істоті. А вона ж у нас широка, як море, й глибока, як небо. На вивчення її потрібне не менше, як цілий вік! Але вивчення це мусить бути правдиве, а не прикрите фарисейським лицемірством, за яким ховається — мовний анальфабетизм! Треба всім раз уже запам'ятати, що мова не „дістається даром“, але набувається впертою постійною працею над нею!

Ви добре вказуєте джерела, звідки письменник може навчитися рідної мови: 1. рідна література та 2. жива народня мова. Це найголовніші джерела.

1. Мову наших кращих стилістів у нас зовсім не досліджують. Ми створили культ Шевченка, але не створили культу його мови, цього наріжного каменя літературної нашої мови. Це якраз по-українському: для культу Шевченка вистачить зібратися раз на рік і наговорити купу беззмістовних слів. Без труду, без праці. А для створення культу Шевченкової мови треба цю мову глибоко досліджувати, треба її наслідувати, треба її покласти в основу своєї мови, як кістяка в тілі. А це вже потребує великої праці, бо це „не прийде даром“...

Культурні народи мову своїх кращих поетів глибоко досліджують, будуючи на них граматики своєї літературної мови. А для досліду мови своїх поетів-пророків створюють десятки товариств (пор. хоча б досліди мови Пушкина в Росії, Данте в Італії й т. ін.). Де наші товариства чи гуртки для досліду Шевченкової мови? Хто досліджує в нас Шевченків стиль? На цілу Україну маємо тільки один Шевченківський Інститут у Харкові, але він тепер підневільний, займається тим, чим займатись кажуть...

До речі мова: я ніколи ані разу не стрічав, надто в Галичині, людини, щоб правильно читала Шевченка. Завжди грубі помилки в наголосі та в вимові. Цебто, — навіть Шевченка перероблюємо на свій місцевий копил! Друге: Четвертий рік лежить у мене Граматика й Словник шевченкової мови, а видавця чи мецената на них знайти не можу! Ні, нема в нас культу Шевченкової мови, а без цієї ж мови кожний наш письменник — буде німий!...

„Лицеміри! Про вас добре Ісая звіщав був, говорячи: Оці люди устами шанують Мене, серце ж їхнє далеко від Мене. Та однак надаремне шанують Мене, бо навчають наук — людських приказів“ Мт. 15. 8-9.

П. Куліш поклав величезні заслуги в створенні нашої літературної мови. Хто не знає мови Куліша, нехай не береться за перо! А хто в нас може похвалитися тим, що він досконало знає Кулішеву мову, що він виріс на ній? Ми все ростемо на „власній“ мові!

Треба добре вчитатися в мову Б. Грін-

ченка, М. Старицького. З нових письменників твори М. Рильського — зразок літературної мови. Твори С. Черкасенка завжди вирізнюються високими мовними якостями.

Обіпріть своє вивчення на мову хоча б цих письменників, і тоді ви пізнаєте й реально свою літературну мову!

2. Ми так часто говоримо: навчайтеся мови від народа, пізнайте джерело мовне! Ці твердження потребують доброго вияснення й зрозуміння. Справа в тому, що окремі особи нашого народу дуже часто мають сильно засмічену мову. Та й народ ніде не говорить однаково, — що село, що куток, то й мова своя. На кого ж опертися? Ото ж, треба добре знати свою літературну мову, і вже цю мову збагачувати й ушляхетнювати перлинами з мови живої. Хто бо не знає добре мови літературної, той не зможе відсіяти з мови народньої полови від чистого зе́рна. Справді, треба перше мати ґрунт до порівняння, а вже потім зможете свідомо брати з живої мови власне те, що брати потрібно. Та й обмежитися на мові одного кутка ніяк не можна, — треба живу мову знати в ширшому розмірі. Правда, хто рідну мову щиро кохає й „кожну чічку-слово в пальцях до сонця держить", а разом із тим добре знає й свою літературну мову (а хто правдиво кохає живу мову, той не може не знати й цариці її — мови літературної), той на кожному клаптику рідної землі серед мови народньої легко знайде мовні терміни й буде мовно рости та збагачуватись. „Бо чим серце наповнене, те говорять уста. Добра людина із доброго скарбу добре виносить, а лукава людина із скарбу лихого виносить лихе... Або виростіть дерево добре, то й плід його добрий, або виростіть дерево зле, то й плід його злий. Пізнається бо дерево з плоду" Мт 12. 34-35.

Народні пісні — це найкраща скарбниця для вивчення мови. А чи наші письменники можуть похвалитися, що вони кохаються в мові цих пісень? Чи пісенна мова пересякла їх душу? Але треба пам'ятати, що за основу нашої літературної мови стала мова головно київська та полтавська, а тому плекайте свою мову головно на піснях цих наших земель. Пісні, що зібрав їх П. Чубинський (т. V-й його Трудів), — це ж невичерпна криниця найкращої нашої мови, це ж найродючіший чорнозем для мови літературної!

Те саме треба сказати й про казки. Два томи І. Рудченка: „Народныя южнорусскія сказки" 1869-1870 р. дають нам неоціненний скарб для пізнання своєї мови!

Велику мовну цінність мають такі збірки народніх творів, як „Приказки" М. Номиса 1864 р., „Историческія пѣсни" 1874 1875 Антоновича й Драгоманова, „Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси", 4 томи, 1877-1879, Я. Головацького (але бережно, бо в мові немало чужого!), „Записки о Южной Руси", 2 томи, 1856-1857, П. Куліша, „Этнографическіе матеріалы" 3 томи, 1895-1899, Б. Грінченка, „Изъ устъ народа" 1900 р. його ж, і т. ін.

Оце той головний матеріял, на якому може правдиво мовно зростати й збагачуватись кожний наш письменник. А вже маючи набутий міцний ґрунт, обіпріть збагачування своєї мови об живу народню мову якоїбудь місцевости, — і ваша праця дасть найкращі наслідки!

Треба тільки раз уже кинути думку, ніби можна добре знати мову, не вчившись її. Вісім літ навчаються наші українці російської чи польської мови по чужих гімназіях, для вивчення ж своєї мови пальця об пальця не вдарять, — і вже стають „письменниками". Це загибіль для культури нашої мови!

Я часто апелюю на сторінках „Рідної Мови" до національної гордости наших поетів, закликаючи їх до мовної культури. Я свідомий того, що беру на себе найневдячнішу ролю мовного лікаря, бо стягую на свою сиву голову найбрудніше болото подразнених амбіцій... Не боюся того. „Блаженні ви, як ганьбити вас та переслідувать будуть, і будуть облудно на вас наговорювати всяке слово лихе... Бо так переслідувано і пророків, що були перед вами" Мт 5. 11-12. „Горе вам, як всі люди про вас говоритимуть добре, бо так само чинили фальшивим пророкам батьки їх" Лк 6^{26}.

Я часто апелюю до наших письменників, бо вважаю власне їх за творців нашої літературної мови. І глибоко вірю, що голос мій не буде тільки тим голосом, „що кличе в пустині". Народжуються нові письменники, що вже не знають іншої мови, крім соборної літературної. Потроху й старші переходять на ту саму мову. Є вже письменники, що голосно кажуть: „я молюся до чистоти мови". Цебто, що тридцятилітня моя праця над збільшенням культури нашої мови таки не полишилася намарне!

А коли так, то це не про українських письменників пише Євангелист Матвій 13. 14-15: „І над ними збувається цеє пророцтво Ісаї, яке промовляє: Почуєте слухом, і не зрозумієте, дивитися будете оком — й не побачите. Затовстіло бо серце людей цих, тяжко чують на уші вони, і зажмурили очі свої, щоб коли не побачить очима й не почути ушима, і не зрозуміти їм серцем, і не навернутись, щоб Я їх уздоровив".

Іван Огієнко.

Характеристика стилю В. Стефаника.

Порівняння й епітети, як артистичний засіб образовости стилю Стефаника.

I. Порівняння.

Порівняння, як літературний засіб поетичного вислову, знані як творчості народній, так і літературній. І теж Стефаник залюбки вживає порівняння як самих тільки поодиноких предметів, так і цілих образів, і саме про те дещо хочемо сказати.

В кожному порівнянні треба розрізнити три частині: I) те, що порівнюємо (лат. comparandum), II) те, з чим порівнюємо (лат. comparatum), III) і те, на основі чого порівнюємо (лат. tertium comparationis).

Такі порівняння, що мають всі три частині виразно зазначені, називаються повними, й саме цього роду порівнянь стрічається в Стефаника дуже багато, напр.: Нема з неї так нічо, як з отого листка, шо відчімхнув си від дерева ст. 57. Лиш голубе небо морщить ся як голубе море ст. 80. І лишив ся я, як корч лугу серед поля ст. 84. Як старий жовняр дерев'яними ногами блукає, так я блукаю 85. А лице задрожало, як чорна ріля під сонцем дрожить 92. Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач як вітер ст. 92. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листє, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-нараз зупиняється на кожнім ярочку і дрожить подертими берегами, як перед смертю ст. 94. Пішов своєю дорогою як птах, що своїх крил на собі не чув ст. 108. Голодняки падали, як дуби, а підносились, як глина ст. 130. Старі кости, як стара верба на вогонь добрі, а з кіньми бігати ні до чого ст. 180. Катерина затряслася, як осиковий листок перед бурею ст. 208 і т. д.

Порівняння скорочені, тобто такі, що бракує котроїсь із трьох частин повного порівняння, стрічаємо в Стефаника теж частенько. І так може бракувати основи порівняння, якої дуже легко можна додуматися. Напр.: Аді днинка, як золото, ст. 54. (така гарна, ясна, як золото). А будинок, як дзиґарок віріс на подвірю. З котрого хоч боку заходи — дзиґарок, ст. 58 (так прецизійно виконаний). Сплю, як камінь, ст. 59 (так міцно). Личко буде як папірчик, а волосє таке як лен, ст. 63. (біленьке, м'якеньке). Видко діло, що вже постаріла си і лице як шкіра на старім чоботі і волосє як молоко, а язик не постарів си, ст. 115. Сидів як стовп, ст. 124. Було мене суди не кликати, бо я знаєте такий, як прядиво (м'який), 159. Таку могилу висипали як дзвіниця (високу), ст. 180. ...та здибав якогось пана з кіньми, як змиями, ст. 201 і т. д.

Порівняння без формальних граматичних порівняльних злучників стрічаються в Стефаника дуже рідко, напр.: А діти — піна на воді... шос на них трісне — тай понесете всі на могилу, ст. 3. Та йдіт вже

додому, та коли вас жінки зберут до церкви, і коли я вімету оте волосє, кінцькі гриви з білих коней, ст. 197 (т. зн. волосся, як кінські гриви).

Наш новеліст уживає теж т. зв. порівнянь розвинених, цебто таких, в яких для більшого розроблення схожости між порівняльними частинами, розмальовує нам ширше образ, до якого щось порівнує. Напр.: Сльози падали як дощ, як раптовий падали, що нараз пуститься, тай незабавки уйметься, ст. 48. То як часом якась долішня хвиля викарбутить великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лупає з нього черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі, фосфоричні звизди. Блимає той камінь мертвими блисками, відбитими від сходу і заходу сонця і камяними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щастє. Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду. Потряс сивим волоссям, як гривою кованою зі сталевих ниток і договорював, ст. 89. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листя, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-нараз зупиняється на кожнім ярочку і дрожить подертими берегами, як перед смертю, ст. 94. Тут comparatum стає одночасно й comparandum (цебто листя). Як уходили назад до хати, то ціла хата заридала, якби хмара плачу, що нависла над селом, прірвалася, якби горе людське дунайську загату розірвало — такий був плач, ст. 95. Їхав дорогою поміж полями на бриці міхів. Пшениці і жита як золоті і срібні гаї тай легким вітром до себе клонилися. По золоті і по сріблі плавали легенькі, чорні хмарки, як тонка шовкова сіть. Море сонця у морі безмежних ланів. Земля під колоссям лящіла, співала, словами говорила, ст. 130. Федір лежав у своїй хаті на постелі. Очі його горіли як грань від червоних язичків, що тисячами огників розбігалися по тілі і смажили його на вуголь. Ті язички як блискавки літали по всіх жилах і верталися до очей, ст. 138. і т. д.

Деколи порівнює Стефаник одну річ до двох або й більше предметів, і тоді маємо порівняння поширене. Напр.: Нараз вилетіла з печі хмара малих чортенят. Зависли над бабою, як саранча над сонцем, або як турма ворон над лісом, ст. 77-78. Як коли би хотів рядном простелитися, як коли би добрими сивими очима хотів на віки закопати в серцях гостей свою просьбу, ст. 93. І котила си весна, як море, як потопа, ст. 188. Як би хмара плачу, що зависла над селом, прірвалася, якби горе людське дунайську загату розірвало — такий був плач, ст. 95. і т. д.

Часом поширена теж і сама основа порівняння. Напр.: А жида береш на перший вогонь за пейса: він скаче, плює, корчиться, як пружина, ст. 157.

(Кінець буде).

Львів. Іван Ковалик.

Мова Мирослава Ічнянського.

У 5 (25) книжці „Нашої Культури“ вмістив я статтю: „Поет душевної туги“, а в ній проаналізував збірку поезій Мирослава Ічнянського (Івана Кмети-Єфимовича): „Ліра емігранта“, Вінніпег, 1936 р. Я показав, що М. Ічнянський — правдивий поет, і його збірка поезій — зовсім небуденне явище в сучасній нашій літературі. Тут проаналізую тільки мову М. Ічнянського.

М. Ічнянський — правдивий поет, а мова його — справді поетична. У нас тепер багато „поетів“, але мало хто з них має мову справді поетичну. Поетичність мови М. Ічнянського — природня, нормальна, пливе йому вільно з душі, бо він мислить поетично. Поетичність ця в цілій його мові, на кожному кроці. Поет не пише звичайною мовою, — скрізь у нього поетичне думання, що вільно спливає на папір у мальовничих образах, і це найбільша

цінність мови М. Ічнянського. Це „шовкове музи слово“ (ст. 7) в Ічнянського не штучне, не вимучене, не придумане, але вільне й повсякчасне. Автор звичайно пильнує подати свою мову чисто поетичною: „Милуюся в намисті музи словом, від музики його горю, та не згорю“ (ст. 7). Поет свідомо шукає найкращих слів, щоб ними запалити читача, байдужого до людського горя:

Шукаю слів про біль свій розказати,
Сталевих слів, вогнево-голосних.
Щоб край мій хмарний дзвоном погукати
Від мук, від діл, як стожахливі сни.

Душа моя ламається, як бачу:
Чи ж люди ми? Ножі блищать на брата,
Покривдить любимо. Уміємо продати.
Байдуже, в горі хтось... Холодний... Хай там [плаче!

Крешу слова, болюче розказати,
Пахучих слів шукаю і гучних.
Нащо, нащо нам у крові вмирати?!
Брати ж, брати ми... Вбиймо дух війни! 113.

Глибока образність мови — це найперша ознака мови Ічнянського. Без образности нема поетичної мови. Поет постійно мислить тільки образами, що глибше впливають на наше зрозуміння. Напр.: Тчеться дорога полотнами 97, День і ніч смуток тчу 104, В чорний сум вдяглась хатина 107, На скрипці серцевій заграю 111, Канада й я журбу прядем 65, Вечір вишиває понад морем тьму 91, У ризах слави був 70,

З каштанами й кленами обнявшись,
Задрімали на скелях дуби. 13.

Я пішов восени за тобою,
Тоді сад і поля догорали,
І журились береза з вербою,
Небо ситом дощі розсівало. 97.

Деякі вірші — повні образів, а це ж ознака правдивої їх поетичности. Напр.:

В клена із золота сльози, —
Ах, оті зуби в морозів!
Кинув татарин килими,
Що ж ми робитимем з ними?
Дуже так рано!

Капали в золоті сльози,
Вітер їх крав на дорозі.
Жаль стало золота хмарам:
— Вітре... Ти хлопець негарний!
Й літо — знов паном. 23.

Деякі вірші просто збудовані на образах, як, напр. „Лілія“ (ст. 66):

Бачив я — лілія
Ранком весняним
Захорувала.

Хмари насунули,
Вітри повіяли,
Лілію білу
Зламали.

Хай би цвіла вона,
З ранком співучим
Браталась!

Зорями — росами
Нивам родючим
Всміхалась.

Вітри ж злякалися,
В чорне все небо
Убрали.

Гнулась... Молилася
Лілія білая...
Зідхнула. Зігнулась.
Зламалась.

Або ось такий образ, повний формами одухотворення:

Ось: поприходять у сад наш квітки,
Флейти й сопілки позносять пташки,
Сонце весілля нам стане справлять,
Зорі червінці почнуть розсипать. 30.

Добрі, небуденні порівняння — душа поетичної мови. Мова М. Ічнянського переповнена порівняннями, завжди свіжими й барвистими: Зимо канадськая, кусаєш, мов Сибір 31. Шумлять, мов повстанці, голодні вітри 68. Хмари, як рядна брудні 72. Серце — флейта ти весноока 87. Всміхнися стосонцем із чорної мли 83. Мати — горбата тополя 69. Стосонце — діва біла 81.

З півночі вітер повіяв,
Шепочуть, мов в церкві, осики. 9.

Осені дні. Хвилястий рік,
Махнули, мов птиці, крильми. 9.

Ідуть, пливуть діди з горбами,
Не сиві ще. Всі молоді.
Та мов діди кудись з торбами,
Гроби в очах любви й подій. 10.

Ждав я хліба в холодній хатині,
А в ній дах був, як свита дірява. 76.

Епітети — окраса поетичної мови. Складені з двох прикметників епітети сильно змальовують іменника, й являються конечною ознакою доброї поетичної мови. Треба тільки пильнувати, щоб ці епітети не були шаблонові й неясні. Мова М. Ічнянського переповнена образними епітетами, а серед них складених дуже багато, напр.: В Канаді юновеселій 5, Ранок сонцеокий 11, Київ золоточубий 14, Вітер бистроногий 19, Він весело-смілий 19, Довгоногому вітру 25, Надія дужекрилая 42, Голос в дзвінках вишньорадісний 48, Тривог вітрошумних 64, В стоокій журбі 65, Життядальний май 67, Сум стоокий 104, Стоокий одчай 71, Орлом вільнокрильним 75, Піснями голосногромними 81, Господи,

ласкою щедробагатий 82, Ніч мохнатосива 84, І небо юне, весносинє не чуло діл отруйнозлих 86, Ми соняшносмілі 87, Воїн кам'янодужий 88, Зорями вічноспівучими 98, Слів шовковозолотих 112, Слів вогневоголосних 113, Стожахливі сни 113, Сміх чорносмілий 116, Янтарночисту воду і т. ін.

Але деякі епітети неясні, напр.: Старчиху молодосиню 5, В лісі життя хвильногордому 48, Сонцеоко сумна 110. Деякі, крім неясности, ще й штучні, напр.: Флейта весноока 87.

Образових епітетів не мало в мові Ічнянського, й вони часом у нього смілі й небуденні, напр.: В центрах шампанні забави 46, Вінки закостричених слів 68, Ротатих міст 72, Радіо крилате 83, Горбата журба 54 і т ін.

Ічнянський користається для поетичности своєї мови ще й образними прикладками (аппозиціями), цебто іменниковим окресленням іменника, коли вживається двох іменників поруч, при чому один із них пояснює другий. Напр.: Збери свої сльози-брильянти 6, В прийдешніх сонце-днях 113, З подругами-думками пливу 101, Дівки-тополі 21, пахучого весно-життя 48, У гості прийдуть буруни-вітри 5 і т. ін. Такі прикладки дуже часті в народніх творах, особливо в Думах.

Із народньої поезії взяв Ічнянський таке часте в нього *ой*, що завжди поглиблює й підкреслює те слово, перед яким стоїть. Напр.: В місті зуби, ой білі та гострі 25, Недоля! Ой, біжу на поле 28. Ой, годі 34. Ой, зашумить вона, шовкова, ой загремить 57. Знову, ой знову 60 і багато т. ін.

Родівник (член), на жаль, не частий в мові Ічнянського, хоч він добре прикрашує поетичну мову: Ой, ніч ота 69.

Добрий поет завжди пильно дбає, щоб у його мові не було разячих інверсій, цебто переставлення звичайного порядку членів речення. Те саме й у Ічнянського, хоч можу вказати й деякі не разячі інверсії, напр.: Впадаю під хреста вагою 16, Тінь на крилах вітру бистрих 18, На техніки орлах лечу 13 і т. ін. А то часом здибаємо й сильніші інверсії: Генісарет ламає бурі гнівний спів 19, Проціджу її на серця струнне сито 23, Й Варварі волю жить дали моїй 39, Гріха змію вбий 105, Вином ми слави не вп'ємось 130 і т. ін. Взагалі ж разячі інверсії треба оминати.

Ритм у Ічнянського часто не чіткий, якийсь не ясний, а це сильно шкодить його мові. Рима аж занадто часто не дзвінка, й звичайно обмежується на простий асонанс. Це помітна недостача мови Ічнянського: при її великій поетичности брак ясного ритму та дзвінкої рими занадто кидається в вічі. Тут властне поетові належить багато ще попрацювати й звернути пильну увагу на досконаліше викінчення віршів. Взагалі, на саму форму своєї мови М. Ічнянському треба звертати пильну увагу.

Мова Ічнянського — гарна літературна мова, але вона мало вибивається понад звичайний рівень, -- і тут поетові треба невпинно працювати, щоб таки набути собі небуденної мови. Автор добре робить, що не боїться новотворів, хоч їх у нього не багато, напр.: мрійнодум 51, Пісні нас крилили 78, Зорів в молитві 86, Не мерзніть в сонцезливі маю 111 і т. ін. Є гарні народні вирази, напр.: Очі витікають їм 45, левчук 94, цвів тихий з тихих 86. Гарне й: Мчусь підземкою кудись 45. Добре пише: *Я в* Україні 8.

Мова Ічнянського чиста, але можу вказати й те, що її занечищує. Так, часом знаходимо невживані архаїзми (в дужках подаю вираз літературний): го́род 118. 48 (місто), Йосиф 96 (Йосип), любви 10. 11 (любови, пор. 104. 119. 123), любві 86 (любові, пор. 120), жизнь 77, жизні 111. 116 (життя), Петр 87 (Петро), послання 84 (лист), свобода 76 (воля), пред 67 (перед), хоронять 69 (ховають), Царствія 112 (Царства).

Західньоукраїнських виразів майже нема: нарід 14 (народ 6), пращати 108 (прощати), жахнулись і здуміли 19 (здивувались), Плятон 92 (Платон). Зато більше русизмів: Ранен 51 (ранений), страм 74 (сором), давить 12. 53. 93, давлю 82. 53 (чавить, чавлю), кружиться 32 (крутиться), п'ю кружку 26 (горнець), хвастатись 114 (хвалитись, чванитись), поругали 114 (вилаяли), тронути 30, не

тронуть 69, не тронь 27 (зайняти, не займуть, не займай), будуть дощі хлестати 98 (хльóстати), зик 14 (брязк).

Оцих слів я не розумію: Що ж так льохно по хатах 50, Вже десять війних літ 90.

Дуже рідкі нелітературні форми: зорь 40 — зорей 110 (зір), суддьо 130 (судде), на засланню 5 (-нні), лямпів 112 (лямп). Збери твої (свої) сльози 6.

Є коректурні недогляди: юнім 98 (юним), ножки 24 (ніжки), гимн 70. 42 (гімн), майом 31 (маєм), рожи 32 (рожі), зітхання 120 (зід-), невірря 98 (невір'я), болючо 117 (болюче 113), менче 83, менчим 92 (менше, меншим), байдужо 5 (байдуже).

Наголоси в мові Ічнянського скрізь літературні, але можу вказати: сваря́ться 11 (сва́ряться), на бубні́ 29 (на бу́бні), висо́ко 33 (ви́соко), кили́м 42 (ки́лим), пору́ 96 (по́ру), піде́ш 107 (пі́деш), розпа́ч 76 (ро́зпач); біли́й 22, тихи́й 124, нудна́я 103 — це може поплутання тексту або неясний ритм; но́вий 87, але частіш уживаємо: нови́й.

Взагалі ж, мова Ічнянського ви́соко поетична й літературна, чим помітно вирізнюється на досить таки сіренькому фоні сучасних наших молодих поетів. Але радимо авторові невпинно працювати над все більшим удосконаленням своєї мови, щоб могла вона стати мовою зразковою.

19. IV. 1937. Іван Огієнко.

Занедбані слова живої українськоі мови.

5. З радної душі. Від щирого серця.

Коли зупинимося на тих конвенціональних виразах та зворотах, що ми їх чуємо в будених розмовах наших земляків, то мусимо собі сказати, що, рівняючи до других, але нам відомих та добре культивованих мов, наші вирази здебільшого позбавлені якогось яскравішого спорушення (емоції), і що вони через те вражають скромністю форми та вбогістю чуття; якось воно так, немов би для сфери товариської гречности й увічливости саме наша мова не мала добірних та й влучних виразів і зворотів.

Інакше, як сказано, мається ця справа в інших народів. Так і видно, що й цю ділянку мовної практики, саму по собі досить обмежену, в них не занедбувалося, але водночас із загальним розвитком мови культивовано й її.

Для прикладу пригадаю тут трохи термінів конвенціональних, що їх додержує добра німецька мова, не дивлячись на те, чи то мова літературна, чи загально конверсаційна. Якщо німець виявляє готовість комусь услужити, то він усилі висловити те бажання, мовляв, на всі лади, і скаже, як до ситуації: gerne, sehr gerne, gerne bereit, gerne geschehen, mit Vergnügen, freudigen Herzens і т. ін.

З досвіду знаємо, з якою легкістю, очевидячки, добутою повсякденною вправою, він орудує таким запасом слів, дбаючи завсіди, щоб влучним виразом відтінити той ступінь душевної емоції, що його саме почуває, роблячи услугу своєму ближньому. Такої признаки, як оця, наша мова, на жаль, нам дати не може, а то з тієї простої причини, що ми і в гадці собі ніколи не покладали розвинути таку термінологію як слід. І так знов одна царинка нашої мовної справи облогує й досі, бо ніхто не скаже, що наші скромні вирази: радо та охоче зможуть мірятися з тією буйно розквітлою фразеологією конвенціональною, що нею пишаються німці. Сказано, ми обходимося здебільша вказаними двома виразами (радо, охоче), — і хоч ми може врядигоди почуваємо сильне бажання висловитись із підвищеним спорушенням та заради щирішого тону вжити добірнішої фрази, ми на неї не спроможемося, бо таких звичайно не маємо в нашім мовнім запасі.[1]

---

[1] З автором статті можна тут настільки погодитися, наскільки він має на думці невироблену, гутіркову мову, що ж до доброї літературної мови, то вона здебільшого користає з тих виразів, що їх подав автор, але я можу ще вказати: Залюбки́, з дорогою душею, з душі, дякую від — зо щирого серця, з усієї душі, від — зо щирої душі, з повного серця, з цілого серця. Дякую красно, красненько, щиро, сердечно, щиросердо. Душею

Ото ж і вважаю, що в цьому, як і в інших подібних випадках, нам остається тільки одно: занехавши всякі спроби видумувати штучні невдалі форми, пошукати добрих конвенціональних виразів у живій та в мові наших письменників.

Авторові цієї статті пощастило записати з живої мови, як більш типічні вирази: „заохоту“, „залюбки“ та й „з радної душі“, що з них остання форма мабуть чи не найцікавіша тим, що раз, вона має досить цікаву з граматичного погляду структуру, а по друге, що вона в писаннях авторів просто раритет неабиякий.

Бо й справді, з них один тільки Федькович не завагався добути її з надрів мови простолюддя, щоб вивести її на світлі просгори своєї письменницької праці, — і хто знає, якби не він, чи той вираз не запропастився б, ділячи долю багатьох інших виразів, що помалу позникали з живої й не попали в літературну мову.

Наш вираз — це треба зокрема відмітити — давній, і кохалися в ньому більш старі, ніж молоді покоління. Відчув і поет цей факт, коли — либонь задля більшої побутової правди — заставляє ним покористуватись стару „неню“ з гуцулів. У повісті „Люба Згуба“ ми його зустрічаємо в розмові, що її ведуть мати з сином на передодні одного весілля. Ось вона: „Або ви їдете ненько?“ питає брат. „Поїхала би синку, з радної душі!“ кажуть мама, але гей не бізую (= нездужаю).

Тільки — про ролю, що припала нашому поетові, щоб він, увівши цю форму в літературу, зробив її тим самим гідною стати мовним елементом саме культурного товариства, хоча б і з неабиякими мовними претензіями.

Цікаве тут те явище, що між корінь та наросток прикметника жива мова вставляє приголосний звук *н*; ця вставка в першому ступені звичайно не спостерігається, а появляються аж у другому та третьому ступенях, так що звичайна схема буде така: радий, радніший, найрадніший, або в прислівниковій формі: радо, радніш(е), найрадніш(е).

Обидва випадки з вказаної схеми можна провірити на прикладах із літератури: „Не гнівайся, брате“, — зачав він мені казати: „що я дарунок не можу радніше приймити“. Федькович: Люба Згуба. Потім: „Радніший він за неї дать коня, дукати, булат“, Гребінка, Пушкин: Полтава. І між іншими ще: „Коли хто просить від нужди, той радніш буде хлібові святому“, Квітка: Добре роби, добре буде.

Що ж до виразу, що вживав Федькович, то нема ніякого сумніву, що за правилом тут могло б обійтися без уставленої приголосної *н*, та видко, що аналогія не осталась без впливу. Із ожиданої форми: „з радої душі“ вона утворила форму трохи змінену: „з радної душі“.

Далі треба завважити, що поза Федьковичем того виразу в літературній мові так якби не було, але проте на одній або іншій фразі з літератури він усе таки відбився досить яскравим відблеском. Порівняймо лишень! „Я душею рада такому зятеві“, Котляревський: Нат. Полт. „Як Тетяна засміється, в душі радість одібється“, Котляревський: Москаль Чарівник. „А вона й душею радіє“, Марко Вовчок: Козачка. „Де б радіти душею, та перед людьми, а він тут рознудився“, Василь Мова (Лиманський): Старе гніздо й молоді птахи. Досі цитовані утвори літературні вказують на ймення таких авторів — здебільшого письменників старого, вже не живого покоління, що, вважаючи своїм завданням вивчувати ретельно побут народу, не цуралися одночасно й живої мови, переймаючи звідти — як ми те бачили попереду та ще й побачимо потім — нераз добрі форми простолюдної конвенціональної мови.

Цим разом звернемось до тих форм, що визначають єднання від людини до людини, не дивлячись, чи йде річ про зворушливу промову, або просте дякування, прохання, поздоровлення, побажання, споболівання, тощо. Зазвичай в

Вам відданий, Ваш щирий прихильник, щиро до Вас прихильний. Охоче, з охотою, залюбки, з дорогою душею. Віддавати подяку, складати подяку. Дуже добре, що автор знімає тут прилюдно мову про це важливе питання. І. Огієнко.

таких випадках вдоволяємося нашими сильно „утертими“ формами: сердечно та щиро, а більш емоціональних виразів, таких як: від щирого серця, від щирої душі, від серця, надибаємо тепер у нашій звичайній мові рідко, зате в кращих утворах літератури досить часто.

Ось і приклади з неї: „Промовив Топилка від щирого серця“, Ів. Нечуй Левицький: Хмари. „Коли ваша ласка, то я прошу вас від щирого серця“, ibidem. „От і поздоровляю тебе від щирого серця“, ibidem. „Спасибі і вам, батеньку, від щирого серця спасибі“, Василь Мова (Лиманський): Старе гніздо й молоді птахи. „Отже, з уваги на все сказане, від щирої душі зичимо“, К. Михальчук, рецензія на С. Єфремова „Статті за рік 1912“. „Від серця говорю ще раз: прощайте! П. Куліш: Шекспірова траг. Гамлет. „Від серця жаль, так, далебі від серця“, ibidem.

Проаналізувавши в цій статті цілий ряд конвенціональних виразів нашої мови, остається нарешті авторові її з жалем ствердити, що такі, як ці, гарні форми з рідної фразеології не сталися духовим набутком нашого загалу, не просякли в його мову, та що вони, будучи вирази-перлини відбірної краси, але без практичного застосування, нічим не спричинялися до видосконалювання нашої культурної мови.

У цьому стосункові їх роля, як і багатьох інших рідних форм, залишилася наскрізь пасивна, і хоч останніми часами спостерігаємо, що мовна справа в нас взагалі пішла шляхом невпинного та швидкого розвитку, то не в одному все ще осталось по-давньому, так що слова Костя Михальчука, вельми славетнього мовознавця, висказані в році 1913, ще й сьогодні не позбавлені деякої актуальности; вони й тепер мають свою вагу, оскільки вони торкаються засобів, що мають служити розвиткові культурної мови, та тих перешкод, що ще й тепер, як тоді, псують такий процес: „через недотепність, незнання та ігнорування живої мови народу, через брак тонкого органічного чуття її природи й духа...“, а з цього виниклі недостачі хоче дехто поповнити: „...засміченням літературної мови невдалими неологізмами, незграбними й тривіялними, або в невідповідному значенні вживаними словами й фразами, з чужою нераз структурою та й іншим“.

Чернівці. І. Федорович.

Початковий розвиток дитячої мови.

Щоб слідити за розвоєм мови в дитини, треба багато терпеливости й часу, але такі досліди доконче потрібні. Таких дослідів не можна заступити нічим. Вони показують, яку малу вагу кладуть батьки на те, щоб вивчити дитину доброї мови.

Мова є чинник засадничої ваги в цілому духовому житті.

Вираз артикулований наступає після крику й установляє легші зносини з людьми, дає більшу суцільність виображенням і творить оригинальні словні виображення.

Поки дитина перейде до поняття артикулованих звуків, вона намагається послуговуватися жестами. Найпростішими з тих мало вивчених знаків є мімічні рухи: витягання рамен вгору, потягання за одяг, вказування пальцем і т. д.

Дитина, що пізно починає говорити, творить нераз дуже дивовижні мімічні знаки: втягає повітря носом, що має означати бажання дістати квітку, махання рукою: лет пташок, цілування руки — ознака пошани, любови і таке інше.

Деякі діти намагаються назвати різні предмети своїми власної видумки назвами. Наприклад, моя дитина називала пляшку — уфа, фасолю — ганця, свинку — гімпа, кожушок на молоці — льотька, сніг — ґум і т. ін.

В більшості випадків словник дитячий між 2-3 роком життя не має виразів, які означали б загальне поняття якоїсь речі, наприклад „їда“, — зустрічаємо тільки назви поодиноких їдомих предметів: молоко, хліб, яблука, бульба, вода (в дитячій перерібці: моньо, папа, буба, одя,

пляплі і т. ін.), що погоджується з звичайною чергою розвою знаків думання.

Вид живучих істот викликує в дитини досить рано емоціональні враження, що переходять в зв'язок знаку. Цей рід товчка сильно впливає на дитячий мозок і викликує реакції мускулів, що або творять рух, або помагають до видавання звуку. Наслідування має велике значення в самостійному винахідництві quasi лінгвістичних знаків.

Ономатопоетичні звуки стають часто знаками, що окреслюють поодинокі групи звірят: ау, гау, му-му, бее, мее.

Вкінці першого й продовж другого півріччя дитина старається наслідувати всі звуки й рухи, які чує й бачить. Творить і відтворює звуки, які чує в природі.

Остаточно приходимо до висновку, що діти можуть творити свою просту не наслідувану мову.

Один американський психолог (Hall) оповідає, що в своїх дослідах стрінув дитину, що послугувалася словами власного винаходу. Таких випадків є більше.

Ті факти стверджують оригінальність дитини на початковому мовному полі.

Процес розвою мови взагалі дуже індивідуальний. Ще й досі не вдалося вияснити його зв'язків функціональних з іншими психофізіологічними й психічними процесами.

Дитина входить у фазу артикулованої мови тоді, коли появляються в неї вирази, точно оскреслені, щодо звуків.

Дитина зразу орудує голосними, до цього приходить малий засіб приголосних. Підо впливом оточення виучується щораз більше слів. Цей процес тягнеться до 4-ох літ.

Розвій мови в дитини виказує дуже цікаві ступені свого розвою. Те, що взагалі зветься граматичною сторінкою мови, обіймає всілякі внутрішні й зовнішні ціхи в будові мови, в житті поодиноких виразів.

Граматичний бік мови відбиває в собі не тільки логічну, але й психологічну сторінку нашої думки. Треба пам'ятати, що дитяча мова початково служить більш емоціональній сфері бажань, потреб, замірів.

За Стерном можемо означити 4 добі граматичного розвою дитячої мови. Перша доба: вираз є звуковий комплекс, зв'язаний із окресленим лексикальним змістом, — без граматичної форми. Тут не розрізняємо ще логичного й волевого менту. Є тут не тільки вирази, але й жести, міміка й інтонація.

В першому ступені — в реченнях одновиразових, окресленій звуковій формі відповідає окреслений лексикальний зміст, без сліду граматичних форм. Брак граматичних форм відповідає психологічній формі мови: одновиразове дитяче речення рідко коли висловлює думку, а скоріщ бажання.

Розвій граматичної мови в'яжеться з розвоєм інтелекту, і перший ступінь в цьому розвої становить акт ідеаційний, який в'яжеться з означуванням.

Доки вирази не мають стало означеного значення, доки лексійний зміст виразу дозволяє на ті відміни значення, що повстають підо впливом бажань і почувань дитини, доти логічний мент думки не може мати впливу на мову дитини.

Друга доба розвою граматичної мови (між $1^1/_2$-2 роками) знаменує перехід до синтаксичної форми мови й означування.

По 2-гому році дитина входить у 3-тю добу розвою мови: слова, досі невідмінні, починають відмінятися. Поступ етимологічний іде за синтаксичним, і дитина переходить до зорганізованого речення. Правда, нема ще складні в технічному значенні, усі речення прості, пов'язані „паратактично", появляються теж перші спроби творення речень. Взагалі, мова стає щораз більш податним знарядом думання, щораз більш висловлює те, про що дитина думає.

Після перших спроб, коли дитина стільки томиться, мовний процес щораз краще розвивається. Дитина захоплюється мовними надбаннями, допитується всіх про назви предметів, повторює почуті слова, а навіть цілі речення й примінює їх у своїй мові.

У цій добі, добі наслідування, мовний процес надзвичайно цікавий, часто з гумористичною закраскою, в якому проявляється правдива творчість дитини.

Але про це іншим разом.

Перемишль. Ярослава Мандюкова.

Складня української мови.

II. Частини речення пояснювальні.

1. Іменникове пояснення (об'єкт).

Дієслівний присудок, цебто дієва чи часова прикмета підмета, як головного діяча речення, завжди має дуже широке значення, напр.: Брат п и ш е. Сказавши *Брат пише*, ми висловлюємо мало, бо присудок *пише* такий широкий, що тим самим говорить нам не багато. Отже, для докладнішого вияснення присудка мусимо додати відповідне пояснення до нього, обмежити його занадто широке значення. Справді, *Брат пише*, але *що* пише? Може ж писати: листа, оповідання, драму, завдання, рахунки, прохання, скаргу, дописа і т. ін., — усе це зазначене одним присудком *пише*, як словом збірного значення. Ось та іменникова частина речення, що ближче пояснює дієслово-присудка, зветься і м е н н и к о́ в е п о я с н е н н я або о б' є к т, objectum.

Головне завда́ння йменникового пояснення — обмежити широту значення присудка-дієслова, і вже тим самим докладніш пояснити його (в цім об'єкт наближується до пояснень прислівникових). Підмет — головний діяч речення, присудок — його діяльність, а йменникове пояснення чи об'єкт — це та річ чи особа, що на неї скерована діяльність підмета через присудка. Таким чином об'єкт — це другий предмет у реченні, бо перший — підмет.

Різні вчені дають різне окреслення об'єкта, але для нас важливе окреслення граматичне. Просте й ясне окреслення дав був Потебня: „Объектъ есть несогласуемый ни съ чѣмъ косвенный падежъ“ іменника („Изъ записокъ“ І 115), але це окреслення трохи заширокe, бо захоплює й ті випадки, коли незалежний (непрямий) відмінок визначає й інші члени речення, напр. атрибут. Це ж саме окреслнння повторює й Овсянико-Куликовський: „Об'єкт (дополненіе) є другорядна (залежна) частина речення, висловлена іменниками (в широкім розумінні) в непрямих відмінках“ (Синтаксис 233); але на ст. 55 знаходимо тут таки й ширше окреслення: „Дополненіе есть второстепенная часть предложенія, обозначающая, въ формѣ существительныхъ, предметъ (объектъ), которымъ, съ различныхъ сторонъ, разъясняется дѣятельность, выраженная сказуемымъ, а также смыслъ или значеніе другихъ частей предложенія“.

Природу об'єкта добре подає й окреслення Шахматова: „Зависимое слово, связанное с господствуючим словом объективным отношением, называется в грамматике дополнением“ (Синтаксис І 22).

Таким чином об'єкт, як залежний (непрямий) відмінок, завжди зазначається одним із п'яти відмінків (родовим, давальним, знахідним, орудним, місцевим, цебто відповідає на питання: кого-чого, кому-чому, кого-що, ким-чим, на кім-чім, як прийнято в школі).

Ф. В. Ржига, як і інші вчені, не раз висловлював думку, ніби об'єкта треба вважати за головного члена речення, рівнорядного до підмета й присудка. Але думка ця не має під собою міцного ґрунту. Так, іменникове пояснення — надзвичайно важливий член речення, але трудно сказати, що він важливіший, скажемо, за атрибута. А взагалі — поділ на другорядні члени в нас не глибокий і не остаточний.

Дія присудка завжди переходить на об'єкта, цебто присудок керує об'єктом, іншими словами — об'єкт звичайно залежить від свого дієслівного присудка. Через це й шкільні питання для об'єкта треба ставити тільки від присудка: *Брат пише листа пером*, питання ставимо так: *що* пише? — листа, *чим* пише? — пером.

Найчастіш об'єкт стосується до свого дієслова-присудка: *Додолу верби гне високі*, такий об'єкт зветься п р и д і є с л і в н и й; нчм можуть бути всі п'ять залежних (непрямих) відмінків. Другу групу, значно меншу, становлять об'єкти не придієслівні; вони бувають трьох форм. Об'єкт п р и й м е н н и й, цебто такий, що залежить від іменника, стрічається досить часто; найчастіш це буде

родовий відмінок: *Садок батька не вродив*, тут об'єкт *батька* пояснює підмет *садок*. *Садок батька Іванчихи не вродив*, — об'єкт *Іванчихи* пояснює слово *батька*. *Він батько дитини*, — об'єкт *дитини* стосується до присудкового йменника *батько* і т. ін. Рідше прийменний об'єкт висловлюється давальним чи орудним, звичайно по йменниках віддієслівних.

Крім цього, але значно рідше, бувають об'єкти babприприкметникові, часом — babприприслівникові, цебто такі, що в них об'єкт залежить від прикметника: *Господь повний ласки*, чи прислівника: *Летів вище лісу*.

Того чи того відмінка (об'єкта) вимагають по собі також дієприкметник та дієприслівник, бо вони повстали з дієслова й зберегли свою дієслівну властивість керувати відмінком об'єкта, напр.: носячи воду, сидячи на землі, козаченька вбито, його ранено й т. ін.

Таким чином граматичний об'єкт може бути висловлений одним із п'яти залежних відмінків. Родовий може бути всіх типів, цебто може залежати від дієслова, йменника, прикметника й прислівника; давальний і орудний — тих самих типів, але звичайно від прислівників не залежать; знахідний — тільки придієслівний; місцевий — тільки по прийменниках.

Через те, що об'єкт є втілення приймача дії, він висловлюється тільки йменником, чому й зветься іменникове пояснення. Об'єктний іменник розуміється в широкому значенні, цебто може бути ним і інша частина мови, що мислиться за йменника (субстантована), а саме: прикметник, дієприкметник, числівник, займенник і дієйменник, — усіма цими частинами мови звичайно й висловлюється йменникове пояснення.

Дієслово-присудок керує своїм об'єктом, чому він і ставиться в тім чи тім залежнім відмінку. Кожне дієслово вимагає по собі певного відмінку, залежно від свого лексикального значення, чому й об'єкт може бути висловлений всіма п'ятьма залежними (непрямими) відмінками, напр.: Читаю книжку, Бавлюся книжкою, Доп'явся книжки, Сприяю книжці, Читаю в книжці, — залежно від значення дієслова поставлений і відмінок. Багато маємо таких дієслів, що можуть керувати кількома відмінками, залежно від свого значення в реченні: Писати пером, Писати батькові, Писати на папері, Писати книжку, Не писати книжки; але не мало таких дієслів (особливо в мові літературній), що вимагають по собі об'єкта тільки в одному окресленому відмінкові, напр.: уживати чого, сміятися з кого, оженитися з ким, дякувати кому за що і т. ін. Дієслівний префікс (приставка) може зміняти відмінок об'єкта: Йти полем — перейти поле, знати все — дознатись усього і т. ін. Докладно про відмінки розповідаю на іншому місці, — в науці про відмінки.

Відмінки називний та кличний звуться підметовими (чи незалежними або прямими) відмінками, а всі інші — об'єктними (чи залежними або непрямими). Коли йменникове пояснення (чи об'єкт) висловлене відмінком знахідним без прийменника, то воно зветься прямим, — тут ціла дієслівна дія переходить просто на об'єкт. По перечці *не* цей прямий об'єкт звичайно переходить у відмінок родовий. Прямий об'єкт походить іще з індоевропейської прамови, і його знають усі індоевропейські мови.

Вдавнину прямих об'єктів було значно більш, як тепер, бо багато тих дієслів, що тепер з'єднуються з об'єктом прийменником, вдавнину обходилися без нього. „Що далі продвигаємося в старовину, то частіш знаходимо в мові відсутність прийменникових об'єктів" (А. Потебня: Изъ записокъ II 299). Напр. Іпат. Літопис: Кіяне же услышавше Изяслава (сучасне почувши про Із.) 56, Увѣдавше смерть княжю (Почувши про) 116 і т. ін.

Усі інші об'єкти, що висловлені відмінком не знахідним, звуться непрямими. При цих об'єктах дієслівна дія або прикметникова якість не переходить на об'єкт ціла, а тільки відбивається на них посередньо.

Усі дієслова, що вимагають по собі прямого об'єкта, звуться перехідними; всі інші — дієслова неперехідні.

Кожне дієслово керує своїм відмінком-об'єктом або безпосередньо, цебто без прийменника: *Пишу листа*, *Дякую батькові*, або посередньо, за допомогою прийменників: *Пишу на папері*, *Сміюся з біди*. Через це ділимо об'єкти на прості, — висловлені без прийменника, й релятивні. Релятивні чи відносні об'єкти — це об'єкти, що висловлені непрямим відмінком з прийменником: Хожу по землі, лежу на ліжку; хоч відмінок залежить від свого прийменника, проте сполука прийменника зо своїм іменником така сильна, що ми сприймаємо її за неподільну (чому вдавнину їх часто писали разом) й залежну від свого дієслова.

Про відмінки по прийменниках розповідатиму докладніше в окремім розділі, — наука про прийменники.

Часом бувають такі випадки, коли відмінок йменникового пояснення не тісно зв'язаний зо своїм дієсловом, ніби він тільки при дієслові, а не залежить від нього, ніби відмінок існує сам по собі, намагаючись закостеніти й перейти в прислівника. Це звичайно буває при орудному порівняння: Гадюкою зашипіли, звірем заревіли, Шевч. 189, орудному часовому: Зимою день коротший, при родовому дати: Першого червня виїду і т. ін. Багато таких іменникових пояснень перейшли вже в прислівникові (напр. *сьогодні* з *сього дні* і т. ін.).

Іменникове пояснення згоди не знає, — об'єкт зо своїм панівним словом не згоджується в числі чи в роді, — тут це останнє керує своїм об'єктом.

Уже вище казав я, що йменникове пояснення може висловлюватись усіма іменами. Ось трохи прикладів на об'єкти в реченні; об'єкти підкреслено. На діло святеє сміло ми будемо йти, Гр. Праця єдина нам шлях уторує, Гр. Тебе люди поважають, Шевч. Усьому наступає свій край, Гр. Одного в Бога я благаю, Шевч. „Вибачайте" не сказав.

Крім об'єктів іменникових, часто бувають ще об'єкти дієслівні, або, як зве їх Шахматов, „дополнительный глагольный член" (Синтаксис I 24. 393), — це об'єкти, висловлені дієйменниками. В живій мові таких дієйменникових об'єктів дуже багато. Щоб зрозуміти їх природу й їх повстання, треба пам'ятати, що наш дієйменник (інфінітив) походить із віддієслівного йменника в давальному відмінкові, цебто — його споконвічна роля в реченні — бути об'єктом, і цю ролю дієйменник частинно зберіг аж до сьогодні.

Як і йменниковий об'єкт, об'єкт дієйменниковий залежить від дієслів, іменників і прикметників, цебто буває придієслівний, прийменний і приприкметниковий. Придієслівного об'єкта часто маємо по дієсловах руху (це т. зв. колишній супін), думання, бажання, надії, приказу, прохання, поспіху й т. ін., напр.: пішов носити, поїхав торгувати, бажаю вчитися, сподіваюсь закінчити й т. ін.

Придієслівні дієйменники, що до свого складневого значення, ділимо на дві групі: суб'єктивні (підметові) і об'єктивні (предметові). Суб'єктивні дієйменники ті, що їхня дія стосується до того самого суб'єкту (підмета): Я хочу крізь сльози сміятись (= *Я* хочу, щоб *я* крізь сльози сміялась), Л. Укр. Об'єктні дієйменники ті, що їх дія стосується не до підмета, а до прийменникового пояснення: Я згодив пастуха корову пасти (= *Я* згодив пастуха, щоб *він* корову пас).

Прийменний дієйменниковий об'єкт маємо по словах: пора, час, звичка, сила, думка, наука, майстер, штука, страх і багато т. ін.: пора обідати, час уставати, звичка писати й т. ін. Приприкметниковий об'єкт маємо по словах: радий зробити, здатний ходити, охочий співати, повинен принести і т. ін.; в російській мові тут звичайно нечленна форма прикметника (пор. Шахматов: Синтаксис I 396), але в нашій мові частіша форма членна.

Не рідко може бути дієйменник і від дієйменника: Треба було наказати починати співати.

Дієйменниковий об'єкт звичайно визначає ціль, причину або спосіб дії. В українській живій мові ці об'єкти дуже часті й потроху випирають із мови літературної невластиві духові нашої мови

віддієслівні йменники, особливо по прийменниках. Напр. у нашій літературній мові, надто в письменників, що знаходяться підо впливом мови польської чи російської, часто знаходимо такі форми, як: спосіб поборювання, потреба малювання, заборона читання, пропоную припинення зборів, ласий до панування й т. ін., тоді як у живій укриїнській мові звичайно маемо тут дієйменника: спосіб поборювати, потреба малювати, заборона читати, пропоную припинити збори, ласий панувати і т. ін.

Дехто з учених слідом за Потебнею складневе значення дієйменника окреслюють як „другорядний присудок“, а це тому, що такий дієйменник має виразну дієслівну силу. На таку назву пристати не можна, бо ж дієйменник ніколи не в'яжеться безпосередньо з підметом, а вже це не дає йому змоги вважатися за присудка, хоча б і другорядного. Дієйменник завжди в'яжеться або безпосередньо в присудком, або з об'єктом, а вже цим самим він має виразно значення об'єкта.

Як ми вже бачили, дієйменник, як іменник з походження, часто буває частиною складеного присудка, а тому його можна легко сплутати в реченні з дієйменниковим об'єктом. Щоб їх розмежувати, треба пам'ятати хоча б таку вказівку: коли це об'єкт, то дієйменника легко замінити на йменника, напр.: Дайте спочити (= спочинку) Черк. Христос учив народ любити (= любови до народу), Кон. Доля велить полягти за свій край, Стар. Бажав я бачить світ, Гліб. Грива вивчив сотника на коні їздити, Кул. Дай (Боже) мені братів любити і для них життя віддати, дай мені ще раз поглянуть на свій любий рідний край. Фр. Не хотів би я в полі тепер пробувать, Гр.

Коли ж дієйменник є частина складеного присудку, то замінити його на йменника або не можна, або не легко: Хвиля вже втікти успіла, Олесь. В Вифлеємську каплицю пішов молиться вірний Гус, Шевч. Стали править панахиду, Фр.

Звичайно, й на такі дієйменники, як у реченнях: Христос учив народ любити, Бажав я бачить світ і т. ін. можна дивитися як на складову частину складеного присудка: Христос — підмет, учив любити — присудок, народ — об'єкт; при такому погляді стає яснішим, чому *не* при дієслові з дієйменником частіш вимагає родового, напр.: *Не бажав я бачити світа*, бо ця форма вказує на найтісніше поєднання дієслів „бажав бачити“ в одну форму.

Як я вже вище зазначав, Шахматов дієслівний об'єкт зве „дополнительным глагольным членом“,[1] а це тому, що він дієйменникового об'єкта не вважав за правдивого об'єкта (Синтаксис І 24).

Йменникові пояснення родового відмінку на питання *кого-чого* дуже легко переходять на пояснення прикметникові (атрибути) на питання *чий*. Напр.: По закону апостола (= апостольському) любите ви брата, Шевч. Край неба (= небесний) палає, Шевч. На безлюдному березі моря (= морському) одинока хатина стоїть. Л. Укр. Ось чому, аналізуючи речення по-шкільному, часто не знаємо, що маємо перед собою, — об'єкта чи іншого члена речення, — звичайно вирішує природа форми.

Нерідко плутаємо об'єкта з прислівниковим поясненням, напр.: „Брат сидить на березі“, тут *на березі* відповідає на питання *де*, а тому буде прислівникове пояснення місця; але в реченні: „Горобчик гойдався на гіллячці“ можемо *на гіллячці* сприймати й за об'єкта на питання *на чому*. Взагалі ж, коли йменник не страчає в реченні свого реального значення, то він буде конче об'єктом, в противному разі — прислівниковим поясненням; крім цього, об'єкт показує уявлення про субстанцію, а прислівникове пояснення — про активну ознаку, цебто дієву (пор. Шахматов І 354).

Таким чином у реченні часто маємо два предмети: перший — підметовий, і другий — об'єкту. Через те, що відмінки назовний (підмет) та знахідний (прямий об'єкт) в родах чоловічім неживотнім та в середнім мають зовсім одну

[1] Так само й Є. Істрина в „Извѣстія“ 1923 р. т. XXIV кн. 2 ст. 132-138 зве його „инфинитивный дополнительный членъ“, й дає багато прикладів із Літопису.

форму, вони можуть легко збігатися й плутатися, а це затемнює речення й перешкоджає нам легко й хутко його розуміти. Таких речень ліпше не вживати. Напр.: „Визискує Китай чужоземний капітал“, Семенко (= Чужоземний капітал визискує Китая). У Поліщука: „Шпачення“: Але чорне шпачення тільки вітер доганя; Коник далі між гіляк гонить мутний переляк. Ось іще трохи ясніших прикладів: Там, де верби (підмет) хилять віти (об'єкт), Олесь. Вечір озеро цілує, Олесь (хто цілує?). Мороз розум будить, Шевч. Важке побережне каміння зрива переможнеє море, Л. Укр. Місяць ясенесенький промінь тихесенький кинув до нас, Л. Укр. В таких випадках звичайно керуємося словоладом: підмет стоїть на першому місці, об'єкт — по нім.

Прямий об'єкт (відмінок знахідний) при перехідному діяльному дієслові присудка можна легко змінити на підмета (відмінок називний), але для цього треба дієслово змінити в стан переємний (пасивний), а з підмета зробити орудного об'єкта: *Вітер зломив вишню — Вишня зломлена вітром*. Це характерна ознака перехідних дієслів. Обидва вирази добрі на своєму місці, в залежності від того, що хочемо підкреслити: чи діяча вітра чи зломленість вишні. Але вирази діяльні завжди ясніші, як переємні, а тому вони й частіші.

Література. А. Потебня: „Изъ записокъ“ I-II 115-119. 299-305. Д. Овсянико-Куликовскій 55-56, 90, 233-253. А. Шахматов: Синтаксис I 22-23 § 23, 23-24 § 25, 281, 302, 304-400. Н. Грунскій: Очеркъ разработки синтаксиса т. II ст. 122, 145-146, 205. Ржига: Основные виды предложенія, 1890, ст. 14-15. Будиловичъ: Синтаксисъ, 1883, 307. Fr. Miklosich, 370. I. Hruška: O výrazích doplňkových, LF. 1890. XVII. 44-57. 125-137. 268-277. 362-371. 435-445. В. Андреевъ: Къ вопросу о синтаксической роли неопредѣленнаго наклоненія въ русскомъ языкѣ, ЖМНПр 1893 р. кн. 5 ст. 68-88. Проф. Е. Будде: Къ ученію о синтаксисѣ простаго предложенія, Синтаксисъ неопредѣленнаго наклоненія въ простомъ предложеніи, ЖМНПр 1894 р. кн. 4 ч. 292 ст. 192-245, — автор дає спробу наукового аналізу речення за статтею Фр. Керна й критикує недостачі статті В. Андреєва. Браиловскій: Дополненіе, „Пед. Сб.“ 1904. II. кн. 6 ст. 546-8. М. Тростниковъ, „Пед. Сб.“ 1905 р. кн. 7 ст. 11-13. Д. Кудрявскій: Введеніе, 1912, ст. 116. Е. Будде: Основы, 1912, 28. 30-31, 13. В. Богородицкій: Общій курс, 1913, 310-311. 318-319. Е. С Истрина: Синтаксическія явленія, „Извѣстія“ 1923 р. XXIV кн. 2 ст. 132-138. Пешковский: Русск. синт. 1928. 241. J. Gebauer: Mluvnice, IV, 21-30, 1929.

Іван Огієнко.

Українські назви місцевин Перемиської єпархії 100 літ тому.

(Докінчення).

Теперішнє місто Старий Самбір має ще давню назву Staremiasto (стр. 115), це зн. Старе Місто і її подають іще деякі нові публікації, напр. польський географічний Словник пише: Stary Sambor, niekiedy Stare Miasto.[1] Цікава історія вийшла з селом Загір'ям. Його українську назву подано Загирье, що звучало б поправно по-теперішньому „Загір'є“. Однак після цього редактор Шематизму схаменувся, бо вважав, мабуть, що це занадто вже народня, чи проста назва, тому чорнилом поправив „и“ на „о“, а на чистій сторінці, призначеній на поправки чи доповнення до нового видання, написав Загорꙗ, цебто Загор'я, назва штучна, неприродна й дивна.[1] Такі хитання в редактора Шематизму бувають частіш, як я вже згадував при назвах Передільница, Гвоздецъ, Селецъ.

Усіх назов українських, поданих у дужках, є в Шематизмі з 1830. року 19. В Шематизмі гр. кат. перем. єпархії з 1831. року маємо подібне явище: повторені українські назви місцевин із Шематизму

[1] Edward Meliszewski i Bolesław Olszewicz: Podręczny Słownik Geograficzny. Tom II. Warszawa, 1927, ст. 498. У Шематизмі перем. єпарх. за 1852. рік читаємо на ст. 105: Stare miasto vel Stary Sambor (Старое Мѣсто).

[1] У Шематизмі перем. єпарх. за 1852. рік відрізняють дві селі цієї самої назви так: у комарнянському деканаті (ст. 97.) пишуть Загôрье, а в ольховецькому (ст. 144.) Загŏрье. Це відрізнення чисто формальне, бо ô й ŏ це по суті те саме.

1830. року й додані ще нові, значить один крок дальше в українізації нашої топономастики. Подано їх у порядку деканатів, а саме: Коровники (ст. 22.), а далі Świente (тепер по-польськи Święte) перекладено Свѣтоє замість правильного Святе, як тепер по-укр. називають. Бачимо тут знов говіркову прикмету, а саме *і* замість *я*[1], подібно як уже вище були Берестєни зам. Берестяни, Весковичі зам. Вяцковичі, або в Шематизмі з 1831. р. в двох місцях Мокрьєни і в ярославському деканаті Вѣзивниця = Вязівниця, переклад польського Wienzownica, тепер Wiązownica[2], далі Старѣва при польській назві Starzawa (деканат Устріки ст. 169.), вкінці Ятвѣги при польській назві Jatwiengi (деканат судововишенскикий), теперішній Jatwięgi,[3] а по-українськи „Ятвяги“. Остання назва цікава тим, що походить вона від ятвягів, старолитовського племени, дуже близького до прусів, що жило до XIII. століття над Нарвою й Бобром. Цитований уже „Skorowidz“ подає похідні від них назви Jatwiesk, Jatwieź, Jatwież у 14 місцевинах воєвідств: білостоцького, новгородського й поліського. Зате назва сіл „Ятвяги“ (цебто чиста, не похідна) приходить тільки у 3 селах у Галичині, в повітах, що сусідують із собою, Бібрка, Мостиська й Рудки. Мабуть походить вона від давніх виходнів цього племени, що тут у Галичині поселились.

Усі вище згадані назви місцевин, де замість *я* маємо *є*, або *і*, пояснюємо так: у великій частині західніх, цебто галицьких і буковинських говірок по кожній палатальній приголосній *а* палаталізувалося в *е*, що знов говірково звужувалося в *і*,[4] значить приймаємо такі зміни: В'язівниця — В'єзівниця — В'їзівниця (подібно Стар'їва, Ятвєги, Ятвіги і т. ін.). Так само висловлюється про це й проф. І. Зілинський, що подає навіть приклад „śwityei“ (= святий).[1] Чи писання о. Й. Левицьким „Свѣтоє“ мало б доказувати, що це „ѣ“ означує м'яке *і (ї)*, важко сказати.[2] Певне тільки те, що закінчення *-оє* ненароднє, книжне, бо взагалі в укладника Шематизму бачимо скрізь вагання між формами народніми й книжними подібно, як і в його граматиці. Крім цього, пояснюємо це й тим, що сам о. Й. Левицький говорить у своїй граматиці (op. cit. ст. 4-5.), а саме: після *ж*, *ш*, *щ*, *ц*, *ч* звучить *а* подекуди як німецьке *ä* (шäпка, чäсто), а далі: у простій народній мові вимовляється подекуди *а*, що міститься в ѧ (я) в середині або на кінці складу, як німецьке *ä* (swiätyj, ditiäm).

Дивну назву села в Ярославщині подав о. Й. Л., а саме польську назву Pełkinie перекладає на Повконь. Це село називають тепер загально Полкині, й так подають теж інші шематизми (напр. з р. 1852, 1879, 1910 і ін.), хоч чув я з одного джерела (від учнів), що нераз кажуть теж люди „Повкині“. Як це пояснимо? Подібно, як із волк, долгий, жолтий, повстали: вовк, довгий, жовтий, так і на зразок повний із полний (подібно, як село в Ярославщині Полнятичі народ називає Повнятичі, а навіть „Пантичі“, як подав мені учень Ярка), могло по аналогії повстати Повкині, а також Повконь, де є *о* замість *і* подібно, як було Загор'я зам. Загір'я. Значить, ця назва звучала б „Повкінь“, але тепер її не вживають. Виходило б із цього, що укладач Шематизму сам перекладав деякі назви, не дивлячись на народні назви. Чи Повконь (а може скоріш Повкінь) справді говорив народ у тодішніх часах, важко прослідити.

Інші українські назви місцевин не викликують ані великого зацікавлення, ані сумнівів, бо це назви нормальні, що й тепер іще вживаються в цьому самому вигляді, як ось: Вербна — поль. Wierzbna,

[1] Ще й тепер у селі Пикуличах і околиці говорять селяни: сьвітий, сьвітити замість святий, святити.

[2] Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej pod kierownictwem Inż. Tadeusza Bystrzyckiego Przemyśl — Warszawa, ст. 1815.

[3] Skorowidz ст. 610.

[4] Проф. Є. Тимченко: Курс історії українського язика. ДВУ 1927. ст. 120.

[1] Jan Ziłyński: Opis fonetyczny języka ukraińskiego. W Krakowie 1932, ст. 33-34.

[2] У своїй граматиці пише о. Й. Левицький знову інакше: подає по-книжному назву села Святоє, а по-народньому Берестьєни. Див. J. Lewicki: Grammatik der ruth. oder kleinrus. Sprache. Przemysl 1834. ст. 64. і 65.

Манастир — Manasterz,[1] Теплиці — Cieplice, Забѣла (деканат Олешичі) = Забіла — поль. Zabiała,[2] Новесело, тепер Нове Село — поль. Nowawieś (Комарно), Смилна, тепер Смільна — поль. Smolna (деканат Старий Самбір, тепер підбужанський), вкінці Луг — польське Łuh (деканат балигородський). Щодо назви, Смілна, то з нею така сама справа, як із назвою Передільниця.

Усіх нових українських назов є в Шематизмі з 1831. року 16, що з попередніми 20 з 1830. року творять скількість 36. Вони цікаві тим, що тут бачимо великий вплив народньої мови й що служать вони невеличким матеріялом до впорядкування й усталення нашої топономастики, так дуже занедбаної ділянки в нашій мові й науці.

Перемишль. Євген Грицак.

[1] Найновіший Шематизм перем. єпархії з 1936. подає тільки одну назву з *a* Манастир (ст. 59. в лежайськім деканаті), інші назви з *o*, як Монастир, Монастир дережецький (бориславський деканат), Монастир лішнянський (дрогобицький), Монастирець.

[2] Назви оселі „Забіла" тепер нема в Шематизмі з 1936. року, мабуть у ній нема тепер вірних гр.-кат. обряду. У Шематизмі з 1852. і 1879. є ще вона (Схиматісмъ всего клира руского католического Богом спасемои Єпархіи Перемышльской на годъ 1879, ст. 307).

Акцентні значки в наших писаних пам'ятках.[1]

Середньо-болгарський правопис, установлений підчас правописної реформи патріярха Тирновського Євфимія в другій половині XIV-го віку, скоро поширився по всіх землях, де вживано кирилівського письма (особливо ж у слов'ян південних, у Валахії та Молдавії, в Україні й Білій Русі, менше — в Росії), і панував там в XV-XVI віках, а почасти і в віці XVII. Цей саме правопис запанував також, особливо в XV та на початки XVI віках, і в книжках друкованих у тих самих слов'ян.

Разом із середньо-болгарським правописом на всіх слов'янських землях защепилася також нова система надрядкових значків, а серед них і значків акцентових. Джерелом усієї цієї системи був правопис грецький. Ця південно-слов'янська система (середньоболгарська) ставлення акцентових значків скоро поширилася по всіх східньослов'янських землях, і міцно панувала тут у XV і XVI віках, більше в книжках рукописних, менше в друкованих.

Якою ж була ця середньо-болгарська система ставлення акцентових значків? Розповім про неї докладніш, бо вона ж панівна в українських рукописних книгах XV-XVI віків[1].

Проф. В. Розов у „Гласник Скопског Научног Друштва" 1926-1027 р. т. II кн. 1-2 ст. 191-228 умістив свою працю: „Четвероjеванђеље манастира Слепче из 1548. године", в якій більшу частину досліду (ст. 207-227) присвятив аналізові південнослов'янського акценту XVI-го ст. Аналіз, на жаль, випав невдалий. Описана пам'ятка, Євангелія 1548 року, дійсно має дуже характерну й чисто середньоболгарську систему розставлення акцентових значків, ту саму систему, яку я часто стрічав ще й по пам'ятках українських, білоруських та молдавських, почасти в російських, — скрізь ця система майже однакова. І вже через таку свою поширенність вона заслуговує великої уваги.

Свого часу, в 1915-1918 роках я готував осібну працю про історію східньослов'янського наголосу, для чого зібрав був багато потрібного матеріялу з рукописів XI-XVIII віків. На жаль, увесь цей цінний матеріял, як і недокінчена писана праця моя, лишилися в Кам'янець-Подільськім Університеті. А в 1916-1917 акад. році в Київськім Університеті св.

[1] Стаття ця була видрукувана німецькою мовою в IX томі кн. 3-4 ст. 395-399 за 1932 рік журналу „Zeitschrift für slavische Philologie" під назвою: Akzentzeichen in mittelbulgarischen Sprachdenkmälern. Друкую цю свою статтю українською мовою з деякими доповненнями.

[1] Про т. зв. „середньоболгарський" правопис та наголос я докладно писав у „Сборникъ въ честь на проф. Л. Милетичъ", София, 1933 р., в своїй праці: Вербська Євангелія 1560 року (див. особливо ст. 213-224).

Володимира я читав окремий курс: „Історія східньослов'янського акценту“. І вже тоді студії над південнослов'янською (середньоболгарською) системою ставлення акцентних значків у рукописах XV-XVI віків привели мене приблизно до ось таких висновків (подаю їх у найкоротшій формі):

1. Південнослов'янска чи середньоболгарська система знає чотири значки акцентів: 1) оксія ´, 2) варія `, 3) кендема (подвійна варія) ″ або ═ і 4) камора ˆ.

2. Ці значки дуже часто або найчастіше фонетичних акцентів не означають, — це тільки графічні зазначки початку або кінця слова, а часом відрізнення однозвучних граматичних форм, все за прикладом правопису грецького.

3. З найдавнішого часу, для ліпшого читання неперервного письма (sciptura continua), ´ чи ` зазначають початок або кінець слова (але не акцент), як то було і в письменстві грецькім.

4. Часто в однім слові з тих же причин зазначається початок (´) і кінець (`) слова.

5. Ці акцентові значки не ставлять на всіх підряд словах, а тільки на більшій чи меншій частині їх.

6. Коли слово з приставкою, та на приставці акцентового значка не ставиться, цебто приставка мислиться як окреме слово.

7. В окремих випадках ці графічні зазначення можуть визначати й правдивий наголос.

8. Правдивий наголос може бути зазначений і в середині слова, при одночаснім зазначенні початку й кінця слова.

І ото зовсім непотрібно проф. В. Розов на 20 великих сторінках широко розводиться, шукаючи якихсь сталих правил, щоб вияснити систему постановки акцентових значків в Євангелії 1548 року. Дев'ять десятих того великого матеріялу, який він наводить, має тільки самі графічні зазначки, а не правдиві акценти: там зазначається початок (´) слова або його кінець (`).

Ще в 1917 році, при своїх працях над акцентом у Петроградській Публичній Бібліотеці, я бачив Златоструя XI віку, в якім кінець слова й початок його часто зазначено акутом, про що я й писав у своїх працях.[1] А оце недавно вийшла цінна праця проф. Г. А. Ільїнського: „Златоструй А. Ѳ. Бычкова XI вѣка“, Софія, 1929 р., в якій на ст. 30 описане те саме: „На первый взглядъ можно было бы подумать, что во всѣхъ перечисленныхъ примѣрахъ знакъ ´ означаетъ удареніе, но думать такъ было бы глубокимъ заблужденіемъ. Судя по тому, что большинство примѣровъ „акута“ падаетъ на конецъ слова, можно догадываться, что въ оригиналѣ писца онъ имѣлъ назначеніе отдѣлять въ scriptura continua конецъ слова отъ начала слѣдующаго“.

А що значки ´ та ` на початку чи кінці слова в південнослов'янських рукописах (або написаних під їх впливом) дійсно визначають тільки графічне зазначення, на те вказують ті сотні прикладів хоча б з Євангелії 1548 р., коли одне й те саме слово в тій самій формі має один або другий знак, напр.: грѣ́ховъ — грѣхо́въ, ми́рови — миро́ви, въ до́мꙋ — въ домоу́ — въ до́моу, же́ниха — жени́хꙋ, пе́трови — петро́ви, на ка́мени — на каме́ни — ка́менѝ і т. ін.

Оця система зазначати початок (´) або кінець (`) слова акцентним значком (я його зву „зазначкою“) прийшла до нас із письменства грецького, де було те саме, і відома по всіх кирилівських пам'ятках аж до XVII віку, бачимо її і в перших сербських та румунських стародруках, у друках краківських Фіоля і ін. Звичайно, часом це зазначення початку чи кінця слова припадком може збігатися й з місцем правдивого наголосу, напр. на́родъ, за́конъ, хва́ла, стра́на і т. ін.

Дуже часто буває, як то бачимо і в Євангелії 1548 року, що в однім слові зазначається разом його початок і кінець, напр.: то́чилѡ, зло́дѣю і сотні т. п. Це була правописна звичка свого часу; те саме дуже часто бачимо, напр., у перекладі Євангелії на українську мову, в т. зв. Пересопницькій Євангелії 1556

[1] Див. мої: 1) Українська Пересопницька Євангелія 1556 р. (що має таке ж розставлення акцентових значків), 1921 р. ст. 15, і 2) „Записки Наукового Товариства“, Львів, 1925 р. т. 136-137 ст. 198.

р., ровесниці пам'ятці, яку описав проф. В. Розов.

Кидається в вічі, що в південнослов'янських пам'ятках XV-XVI віків (а за ними й по пам'ятках інших слов'янських земель) не ставиться акцентного значка на приставці слова, — ставиться його зараз по приставці, цебто на коренному складі. У Розова повно цих прикладів на ст. 212, 214, 222 і ін.: погрѣбеніе, поклоненіе, ѿрокь, ѿбразь, вьзьможеть, сьхранить, і сотні т. п. І тут звичайно маємо графічне зазначення, хоч воно часто збігається з правдивим наголосом.

Коли слово починається голосним звуком, то цей голосний на письмі зазначається придихом ʼ або ісом ˝, а вже значок ʹ ставиться на складі наступнім: ѻвцахь, истина, юноша (юноша — це, між іншим, звичайний в староукраїнській мові акцент, не юноша, як у російській) і т. п. Звичайно, це все в більшості графіка, а не правдивий наголос.

Крім цього графічного зазначення початку й кінця слова, в південнослов'янських рукописах виробляється своя певна система (але не усталена, бо в подробицях не все однакова в різних пам'ятках) ставлення акута в середині слова, напр. на складах ни, се, на закінченнях -аго, -омꙋ і т. п. Тут, у середині слова, це зазначення може показувати часом і правдивий акцент; на жаль тільки, справа ця дуже мало вивчена.

Третій акцентний значок — це кендема ˝. Її звичайно ставлено на односкладових словах, наслідуючи правопис грецький, щоб відділити слово при scriptura continua. В такім значенні кендему знає вже Златоструй XI в. (див. у виданні проф. Г. Ільїнського ст. 30-31). Ось тому довгі міркування В. Розова про вживання кендеми на ст. 208-209 зовсім зайві. Такий самий спосіб бачимо часом і в пам'ятках молдавських і східньослов'янських.

Четвертого акцентового значка, камори ˆ, В. Розов зовсім не запримітив у своїй пам'ятці, змішавши його зо звичайним придихом (ст. 207) і аналізу його не дав, хоч на долучених знімках ми його бачимо: еленьсцѣи, кь немꙋ, а в поданих прикладах їх дуже багато: вьзрастеть, недꙋгы, слѣпꙋ, кесареви і т. п. В пам'ятках східньослов'янських звичайно панує камора ˆ, а в південнослов'янських — кендема ˝ або ═, хоч часто бувають поруч і обидва значки.

Таким чином зібраного матеріялу проф. В. Розов не зрозумів, надавши йому невластиве значення, а то сталося головно тому, що для його вияснення він не притягнув подібного матеріялу з інших пам'яток, напр. східньослов'янських. А в цих справах тільки порівняльна метода може принести корисні й вирішальні результати. На 20 сторінках В. Розов непотрібно силкується віднайти якусь систему, але він не раз признається, що знайти її не може. І поданий матеріял так і лишився тільки сирим матеріялом. Про це зовсім слушно писав проф. Ст. Младенов у суворій рецензії на працю В. Розова: „Приведени сѫ доста примѣри, които биха могли да се използуватъ като сурови материали“ („Известия на народния етнографски Музей въ София“, 1928 р. т. VII ст. 56). Тому такі твердження автора, як „али има и занимливих особина: на пример, акценат на *о* у Nom. Acc. именица са основом на *es* (ст. 227)“ і всі т. п., — це тільки непорозуміння.

Які дійсно були різниці в акцентовій системі в рукописах болгарських та сербських, того, на жаль, наука йще не встановила, хоч це питання великої ваги.

Взагалі ж треба підкреслити, що ми ще так мало маємо доброго історичного матеріялу для докладного висвітлення акцентових питань. У першу чергу нам надзвичайно потрібний Історичний Словник наголосів, хоча б наших старших пам'яток, — такий словник став би реальною підставою при всіх наших дослідах акценту.[1] Бо ж бачимо, як часто в нашій науці виставляються найрізніші гіпотези для вияснення акценту, але звичайно ці гіпотези не підпіраються реальними даними з давніх пам'яток, хоч там таких даних ніколи не бракує.[2]

Іван Огієнко.

---

[1] Автор цього нарису друкує в „Записках Чину В. В.“ Словника акцентів у Чудівськім Новім Завіті 1355 р. митрополита Олексія.

[2] Див. мої праці про наголос: 1) Наголос яко

Ґринджоли.

В ч. 3 (51) РМ п. І. Федорович із Чернівець нагадав читачам про призабуту в сучасній літературній мові назву певного роду саней — *ґринджо́ли*.

Дозволяю собі подати докладний опис ґринджолів. Це прості великі сані на пару коней або волів, уживані в селянському господарстві в Україні оба́поли Дніпра, — а вже потім, на взір великих ґринджолів будовані, малі *ґринджоля́та*, що їх уживають діти до спускання по сніговищах тощо.

Ґринджоли складаються: 1) з пари *поло́ззя*, витесаного з, переважно грабових, окоренків (відповідної грубині́ дерево, викопане з загнутим у формі чобота головним ко́ренем); 2) з пари *опле́нів*, переднього й заднього, що зв'язують поміж собою поло́ззя; 3) двох пар *копилі́в*, що задовбані стійма, одним кінцем ув оплін та другим у по́лоз, сполучують опле́ни з поло́ззям; 4) в опленах зверху на краях видовбуються гнізда, в які заправляються затесані вдолі й загострені вгорі чотири *рожні́*, що стирчать догори й надають ґринджолам характерного вигляду ріжкатости.

Оце й усі ґринджоли. Залежно, чи вони „кінські“ чи „волові“, спереду заправляється *ди́шель* (для коней) або *ві́я* (для волів). У ві́я заправляється на кінці *прити́ка*, що держить ярмо, а до кінських ґринджолів прикріплюються, до передніх боків поло́ззя, на грабових або й залізних *бича́х* пара орчиків.

Ґринджоли завдяки широкому й безумовно *бо́сому* полоззю дуже легко сунуть по снігу, й тому дуже зручні до перевозу всякого вантажу, але через те, що вони ніколи не куються (не підбивається під полоззя залізних шин, як у інших санях, чи то „козирка́х“, чи „за́лубнях“), то почасту підчас великих снігів або на спохиллях (косогорах) „ідуть у за́токи“ та виковзують великі, дуже слизькі півкруглі оті самі *за́токи*, що, буває, ґринджоли забігають у них мало не наперед коней.

Саме через те, що ґринджоли бувають тільки „босі“ — це їхня головна прикмета — ніколи не називають ґринджолами ніяких інших кованих саней.

Тому, на мою думку, не можна б використати цього, може й гарного слова, в спортовій номенклатурі, де всякі санки мусять бути ковані „на шинах“, щоб саме не могли забігати в затоки.

Радість. Сава Крилач.

Мова наших видань.

В. Євтимович: **Військо йде.** Уривок зі спогадів про березень 1917 р. в Києві. Львів, 1937, 128 ст. — Підполковник Варфоломій Євтимович добре знаний у рядах української еміграції, як патріот-державник, ворог доморослої соціялістичної псевдодемократії, і за ці свої переконання в 1936-1937 тяжко й мученичо постраждав. Книжечка його споминів написана так цікаво, жваво й такою „легкою“ мовою, що її кожний перечитає з насолодою не відриваючись.

Мова В. Євтимовича — літературна київська мова, така рідка в практиці наших військових, що ще й сьогодні говорять і пишуть зовсім нечистою мовою. Євтимович пише доброю українською мовою, але він уже захоплений і подихом еміграції, що занечищує йому мову. Спинюсь тут власне на цих нових мовних „здобутках“ нашої еміграції.

Найперші впливи — впливи галицької мови, й вони сильно позначилися на мові В. Євтимовича. Напр. (у дужках подаю форму літературну): вертати (-ся) до полку 111, вожда (вождя) 122, це зробило дещо (трохи) прикре враження 23, Розмова відібрала дещо (трохи) часу 43, Як маємо ділати (діяти, чинити, робити) 47, Буде ділати безоглядно 110, Пророчо (-че) остерігав, Це щойно (тільки, допіру) квіточки 81, Його щойно підніс 107, Зараз же зайшли ми як-стій (негайно) 23 і т. ін. А вже славнозвісному „відтак“ 94 не місце в мові киянина! Або що це за *зі* для киянина? Де ви його чули? (зі сього 58. 85. 106, зі зворушення 95). Маємо тільки *із* або *зо*. В заголовку книжки читаємо: „Уривок *зі* спогадів“, — це ж чисте ze!

Із світлою пам'яттю М. Міхновського автор щось наплутав. „Перевести“ по-українському

метод означення місця виходу стародрукованих книжок, „Записки Наукового Т-ва“, Львів. т. 136-137, ст. 197-224, 1925 р. 2) Український наголос на початку XVII віку, „Записки чину Св. Василія Великого“ 1926 р., т. II, ст. 1-29. 3) Українська вимова богослужбового тексту в XVII в. Варшава, „Ἐλπίς“, 1926 р., кн. I, ст. 27-32. 4) Український наголос в XVI віці, „Сборник статей в честь акад. А. И. Соболевского“, 1928 р., ст. 444-451. 5) Фонетика церковно-слов'янської мови, Варшава, 1927 р., ст. 312-339.

визначає тільки „зіпсути“ або „знищити“: перевів чоботи, перевела гроші, адвокат перевів (зіпсув) справу в суді й т. ін. Автор пише, ніби Міхновський „хотів перевести (цебто зіпсути) пляна на з'їзді“ 108, Він перевів (зіпсув, знищив!) таку роботу 119, Міхновський перевів (зіпсув, знищив!) скликання з'їзду 120, Удатно перевів спробу 120 (коли „удатно“, то не перевів, коли ж справді перевів, то не удатно!). Може автор бере „перевести“ за „провести“, „зреалізувати“?

Через галицьку літературу йдуть до мови нашої еміграції й полонізми: Хлопці на вас (пощо це *на*?) ждуть 112, Робилося заосмотрювання (забезпечування) одіжжю 96, Я предкладав (подавав, пропонував) 36, До повищої (вище поданої) характеристики 115. Робітня дамських строїв (жіночого вбрання) 23, шляхотний (шляхетний) 107. 90. 114. 120 і т. ін.

Є трохи й русизмів: повелося би (б) 110, Що виразилось би (мало б, випало б, визначилося б) в поважному числі 86, Віче приймав одну по другій (одну по одній) такі постанови 58, Праця по (для) організації українського війська 83, по пляну 48. 49. 81 (за планом), саранчою (сараною) 116. Україна все буде стреміти (намагатися) 101, щоби (щоб) 89. 108. 111 і т. ін.

Якось дивно читати в книжці державника зовсім недержавну форму: на Україні 87, на Великій Україні 118. Чи ви кажете й на Польщі, або: на Росії?

Є архаїзми: Книга Бигія (Буття) 118, вдохновитель 117 (надихач, душа, привідця).

Чужі слова п. Євтимович подає чомусь у формі польській чи галицькій: ґестикулюв 38, орхестра 90, рітмайстер 88, тоасту 107. 108. В літературній нашій мові давно прийнято писати: жест, жестикулювати, оркестра, ротмістр, тост, і цього ламати б не слід. Справді, пощо писати „тоаст“, „Льондон“, коли самі англічани вимовляють ці свої слова: тост, Лондон?

Звичайно, „Подарував словника“, а не словник 98. Що це таке: „дотикальна очевидність“? ст. 104.

Гарні форми: Кінець моїй (а не: мові) відпустці 74, Вусатенний підпоручник 77.

На ст. 67-70 Євтимович добре наслідує українські Думи, й подає багато т. зв. прикладок (аппозиція), цебто йменникових пояснень до йменника ж: Москва військо козацьке підступом-зрадою скасувала, добра-маєтки відняла-відібрала, народ наш на невільництво-кріпацтво обернула й т. д. Це гарна поетична форма, яку так сильно забувають наші поети.

Іван Огієнко.

Наші говори.

Словничок жовківської мови.

Подаю тут коротенького словничка, якого я склав, прислухаючись до живої мови села Волі Висоцької, Жовківського повіту.

аво́ — ось, он
ачо́ — чому
ая́ — так (пор. нім.: ja, англ.: yes)
ба́ба — мати неньки; жінка (заміжна); печиво
ба́бка — кусень сталі, що на ній клепають коси; мале печиво; Plantago media рослина
ба́витися 1. гуляти, 2. баритися (пр. но, довго не бався)
ба́йстер, байстру́к — нешлюбна дитина
бала́бушник — наволітник
бала́бух — пампушка
бамбе́тель (з нім.) — лавка, що її розкладають на ніч, щоб спати
бамбо́н (фр.: bonbon) — цукерка
ба́цькати — бовтати
бе́зголов — по голові
безгору́ = занадто, над міру
би́рка — виправлена шкура
болотня́ — болотнеча
бо́мбель — квасоля (нім. Bohne)
бо́рше — скоріш (2 ступінь від: борзо)
бруха́нь — пузач, черевань
бу́вши — коли б я був (пр.: бувши тобою)
бу́де — досить (пр.: вже буде)
бурі́хатий — розпатланий (пр.: голова)
бу́ча — сварка, бійка
бучни́й — охочий до сварки, бійки
варца́б — (віконна) лутка
вбу́тися — освоїтися
ввійде — можливий, досить добрий
ввійня́тися (про дощ) — перестати йти
вга́руватися — розгорюватися
велико́дниця — м'ясо на Великдень
велицьо́стий — величезний
велича́тися — чванитися
ве́нци (пол.) — більше
ви́валити (очі) — вирячити
(не) вида́ти (пр. не вида́вим ті) — в значенні: не потребувати
ви́да(ва́)ти (за кого) — одружити з ким
ви́да(ва́)тися — одружитися
видю́ща я́ма — яма на картоплю з отвором
ви́дячки (краде) — на очах
ви́капаний (батько) — (до каплі) подібний батькові
ви́кшитися (зуб) — викришитися
винува́ти (кого) — складати вину на...
ви́требеньки — вереди, вигадки, дрібниці (в Україні: витребе́ньки)
ви́трих — одмичка
відзе́мок — дерево при землі; мала людина
відка́зувати — нарікати
відле́га — відвология (снігу), відлига
відсо́ня — місце, осяяне сонцем
відтяга́тися (з весіллям) — зволікати
ві́траниця — вихор
вмерле́ць — труп
во́вшім (з польського) — так
воде́ — ось, тут
волу́фко — оліве́ць
вонде́ — он, там
во́нькір (мати на кого) — мати „око“ на...
вонуча́р — збірач онуч
вори́на (множина) — вориння
воропля́н — аероплан, самолет
(з)ворохо́бити (до себе) — (при)манити
вохна́ль (з нім.: Hufnagel) — гуфналь
втихоми́ритися — успокоїтися
ву́гнівці — великі чоботи з угнівської шкури (Угнів, біля Руської Рави)
вурґа́нки — усна гармонійка
гаї́тися — баритися, га́ятися
га́йка, ім. від: гаїтися — страта часу
галайкува́тий — химерний, дурнуватий
га́мати (в дитячій мові) — їсти; добре ві́доме в Наддніпрянщині;

гани́ти — ганчувати
ге́тка(й) — там, геть
гибі́ти — бідувати
глі́тно (про людей) — тісно, багато
глота́ — тіснота, багато (людей)
гне́т — небаром
гниля́к — лега, лежень
гнили́й — лінивий
голи́ш (порів. білоруське: галыш) — бідар, добре знане в Наддн.
голоме́ля — людина, що багато говорить
голоморо́жа — мороз, коли немає на землі снігу
голоте́ча — самота, що на ній віють сильні вітри (він мешкає на голотечі)
голю́кати — гримати на кого, дорікати кому
гора́ (на „горі“) — стрих
гра́на — ріг, „кант“
гре́чанка — гречана солома
гри́мати (дверми) — вдаряти, стукати
грубство́ — грубість
грубцьо́стий — грубезний
гу́дити — ганчувати
гу́рма — юрба, юрма
гу́зір — відземна частина снопа
ґавґан — збиточник (з нім.)
ґадзіля́тися — коліщатися, метати коліщам
ґа́йс — нафта
ґале́тка — бочка
ґа́ці — сподні (пор.: гуц. ґачі — штани)
ґвер — кріс (з нім.)
ґвінт (Gewinde) — „гвінт“
ґля (теж: бля) — для
ґончова́тий — що має ганчу, хибу
ґу́здратися — неохайно й поволі робити
дво́риско — (пр. два господарі мешкають на однім двориску) — колишня одна парцеля, тепер поділена
дерваки́ — взуття з дерев'яними одностайними підметками й обцасами
де́ржава — (пр. за нашої де́ржави) господарювання, буття, життя
дзиґоні́ти (зубами) — „дзвонити“ з холоду
ді́дня — додня, як на світ благословиться
дігтя́р — 1) той, що возить дьоготь, 2) замурзана дитина
до́вбало — ятел (дятел — Рильський)
доґрани́читися — дійти до нещастя (пр.: ти ще з ним д...)
до́мо (арх. форма) хата з будинками й подвір'я
донапра́ху — дощенту
доселя́ — досі
дост — досить
доходи́ти — конати, бути в агонії
дра́нтя — непотріб
ду́жий (пр. чи вже дужий?) — здоровий
дух — 1. злий дух, 2. тепло (пр. в хаті є дух)
ду́чка — заглибина в жорнах на збіжжя
дя́га — смуга
е́во — не хочу (пр.: на маєш — „єво“)
жадни́й або жаде́н — сутужний чого (пр. жаден хліба)
жа́луватися — скаржитися
жви́ндсти — розмовляти
жемоні́ти — гомоніти
же́мородь — молоді, зелені, неспілі овочі
жи́во — скоро
жура́вка — дощина, що в ній уміщений горішній кінець жорнівки
забараґу́ритися — задивитися на що
зава́да (бути на заваді) — заваджати
завгрубшки́ — грубий на...
зави́дна (зайти) — ще за дня
за́висть — заздрість
зави́тка — повія, покритка
заводи́ти — ридати
за́волока, за́йда — чужинець
заголю́каний — втишений
заголю́кати — перекричати кого, втишити
за́здріти — угляді́ти
зака́праний — капроокий
заков'я́знути — померти

(Кінець буде).

Григір Колодій.

† Д. Огієнкова.

В середу 19-го травня о 6-ій годині пополудні в шпиталі Дитятка Ісуса в Варшаві, по довгих і надзвичайно тяжких терпіннях, упокоїлася в Бозі Домініка Данилівна Огієнкова, Дружина професора Івана Огієнка. Покійна сильно захворіла була ще в 1934-м році, перенесла тяжку операцію (усунено нирку, з'їджену раком), і вже потому до здоров'я не приходила. Від 1-го січня 1936-го року тяжка хвороба (рак перекинувся на кості) звалила Д. Огієнкову, завдаючи їй нелюдські терпіння й приковуючи її до ліжка.

Покійна, поки була дужа, провадила адміністрацію „Рідної Мови“ та „Нашої Культури“, й взагалі багато працювала коло нашого місячника. Д. Огієнкова глибоко знала живу українську мову (Київщини) й завжди була найповнішим живим словником нашої мови, постійно допомагаючи Редакції „Рідної Мови“ своїм небуденним знанням.

Ціле життя своє Покійна віддала на беззастережне служення своїй родині, а особливо на поміч своєму дружині, проф. Ів. Огієнкові. В кожній праці, яку видавав професор, Покійна конче допомагала йому: виписувала матеріял, сортувала його, переписувала, правила коректу й т. ін. Взагалі була діяльною помічницею коло цілої наукової й видавничої праці свого чоловіка, допомагаючи йому навіть за час тяжкої своєї недуги.

Тяжку еміграцію Покійна винесла поруч із своїм чоловіком, ніколи не лишаючи його самого, але завжди підтримуючи його на дусі. Померла й похована на чужій землі, далеко від Рідного Краю...

Редакція.

УЖЕ ВИЙШЛА II. ЧАСТИНА „РІДНОГО СЛОВА"!

Від Адміністрації.

Додаток до „Рідної Мови". Усім нашим передплатникам розіслано „Початкову Граматику української літературної мови", „Рідне Слово", частина II, 288 ст. Частина ця містить у собі повну морфологію й складню літературної української мови, й дає змогу кожному легко навчитися своєї сучасної літературної мови. Докладний речевий Покажчик на кінці книжки полегчує справу навчання й робить книжку підручним довідником для кожного, хто цікавиться рідномовними питаннями. Просимо наших Читачів та Прихильників широко розповсюдити цю Граматику, а тим самим і ідею: для одного народу — одна літературна мова. Шкіл своїх маємо дуже мало, — нехай же кожний навчається своєї мови з „Рідного Слова". Кожного, хто одержав Граматику, просимо вислати за неї зараз таки 2 зл. (а поза краєм — 50 центів).

„Рідне Слово". Уже вийшла з друку II частина „Рідного Слова", цебто „Початкової Граматики української літературної мови", 288 ст., ціна 2 зл. Набувати від Адміністрації „Рідної Мови", а також по всіх книгарнях. Перша частина „Рідного Слова", 154 ст., ціна 1 зл. Обидві частині „Рідного „Слова" (442 ст.!) дають повну й докладну Граматику сучасної нашої літературної мови, цебто — тепер кожний може легко навчитися своєї літературної мови.

Виконайте свій рідномовний обов'язок і якнайбільш поширте між своїми знайомими Граматику української літературної мови — „Рідне Слово" ч. I і II (154 + 288 = 442 ст.), 1 + 2 зл. Шкіл своїх у потрібному числі не маємо, — нехай „Рідне Слово" навчає всіх своєї мови! Нехай не буде української хати, де не було б „Рідного Слова" для молоді й старших!

Рідномовний довідник. Граматики не тільки навчаються, але й потребують її, щоб завжди робити потрібні рідномовні довідки. На кінці частини I й II „Рідного Слова" є докладні покажчики до них, а це їх робить практичними настольними рідномовними довідниками.

Нема чим оправдувати свого незнання своєї сучасної літературної мови, бо ж I та II част. „Рідного Слова" (154 + 288 ст.) дають тепер повну змогу кожному легко навчитися її й не бути назадником у найважнішій ділянці нашої культури — у рідній мові!

Найкращий подарок для молоді — це „Рідне Слово" ч. I та II, повна й закінчена Граматика української літературної мови (154 + 288 ст., разом 442 ст. дрібного складу).

Найповніша граматика сучасної літературної мови — це „Рідне Слово", ч. I — 154 ст., ч. II — 288 ст., разом 442 ст. дрібненького складу. Граматика відповідає на всі питання сучасної літературної мови.

Найдешевша граматика сучасної літературної мови — це „Рідне Слово", ч. I-II, 442 ст. дрібного складу, — тільки 3 зл. з пересилкою.

Граматика для самонавчання — це „Рідне Слово", ч. I-II. Кожний, хто хоче, може легко навчитися своєї сучасної літературної мови. Граматика написана легкою й ясною мовою, доступною для всіх.

До всіх українських освітніх молодечих установ. Відділи „Просвіт", кружки „Рідної Школи", „Союзу Українок", спортові й т. ін. — набувайте для своїх членів повну Граматику сучасної літературної української мови „Рідне Слово" ч. I (154 ст., 1 зл.) та II (288 ст., 2 зл.). Обов'язок кожного члена освітньої чи іншої установи — знати свою сучасну літературну мову, спільну для цілого українського народу, де б він ні жив.

До українських емігрантів в Европі та Америці. Кожний емігрант мусить добре знати свою літературну сучасну мову, і вже тим бути в зв'язку зо своєю Батьківщиною. Вийшла повна Граматика української літературної мови „Рідне Слово", ч. I (154 ст., 25 центів) і ч. II (288 ст., 50 центів з пересилкою), а вона дає вам змогу легко навчитися своєї літературної мови. Пам'ятайте: тільки рідна мова найсильніше в'яже тебе з Батьківщиною!

 — Адреса „Рідної Мови": Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1·60 зл.; за границею в Европі 8 зл., поза Европою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають »Рідну Мову« від 1 числа: Річник I (без 2 і 3 чисел) 5·00 зл.; річник II, III і IV по 6·00 зл., оправлений по 7·50 зл.; в Европі по 10 зл., поза Европою по 2·35 дол. річник оправлений. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.

Відповідальний Редактор *інж. Л. Гримало-Сідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві.